

När liberalismen tappar fotfästet: En resa från jagets diktatur till ett högre syfte

Liberalismens kärna—den frihet som låter oss vara herrar över våra egna öden—framstår ofta som en oemotståndlig lockelse. Denna strävan har drivit stora samhällsförändringar, format demokratiska institutioner och gett oss de individuella rättigheter vi idag ser som självklara. Men vad händer när friheten inte längre har en fast förankring? Vad sker när individens oinskränkta frihet blir målet i sig och inte längre är en del av ett större syfte? Detta är en fråga som ekar genom historien och som, kanske mer än någonsin, kräver ett svar i vår tid.

Liberalismen och individens suveränitet har alltid stått som en motvikt till auktoritära system. Den har försvarat friheten att tänka, att tala, att handla enligt eget val—och dessa friheter har onekligen varit centrala för många av de framsteg som det moderna samhället har åstadkommit. Men friheten, särskilt när den blir absolut, bär på sina egna risker. Som Ivar Lo-Johansson påpekar i *Godnatt, jord*, kan den moderna människan, i sin strävan efter självförverkligande, förlora sin förankring i något djupare: "Den moderna människan riskerar att förlora sina rötter i ett samhälle där marknadens och individens behov alltid sätts främst".

Här blottläggs en central fara: när friheten inte längre har ett syfte utöver

När liberalismen tappar fotfästet: En resa från jagets diktatur till ett högre syfte

individens egna önskningar, börjar den urholkas. August Strindberg uttryckte detta skarpt i *Röda rummet* där han varnade för att "den frihet som inte har något syfte, som enbart utgår från individens önskningar, riskerar att leda till ett samhälle där alla är ensamma i sin kamp. Friheten blir ett mål utan riktning, en väg utan kompass, och när den saknar förankring i något större än den egna individens tillfälliga behov, riskerar den att förlora sitt värde. Här märks en allt tydligare ensamhet—en paradoxal isolering trots de oändliga valmöjligheterna.

Konsumtionens diktatur och den inre tomheten är också en konsekvens av denna obegränsade frihet. En av de mest framträdande följderna av den moderna liberalismen är konsumtionssamhällets dominans. Friheten att välja har blivit en frihet att konsumera, att ständigt söka nya sätt att fylla våra liv med saker och upplevelser, utan att vi egentligen vet vad det är vi söker. Karin Boye, i sin dystopiska roman *Kallocain*, utforskar vad som händer när människans frihet reduceras till en illusion, styrd av yttre krafter och inre tomhet. I vår tid ser vi en liknande tendens: konsumtionen blir vårt främsta medel att uppnå lycka, men denna jakt leder ofta bara till en känsla av tomhet—som om det vi jagar efter alltid undflyr oss.

Boye fångar denna inre tomhet i sin dikt *Moln*, där hon liknar livet vid moln som "lugnt glida fram för att slutligen lugnt dö, sakta lösande sig i en skur av svala droppar". Precis som molnen försvinner i sin stilla upplösning, riskerar våra liv att bli fragmenterade och meningslösa om de endast drivs av ytlig konsumtion. Denna farhåga är inte bara existentiell utan också social—vi distanserar oss från varandra och från våra gemensamma mål när vi låter marknaden och de individuella begären styra våra liv.

En förankringslös frihet—och vad som saknas är kanske den största utmaningen för liberalismen. Friheten, som i grunden är ett medel för att skapa ett gott samhälle, riskerar att bli ett självändamål. Vad som saknas är en djupare förankring, något att hålla fast vid när friheten känns gränslös och meningslös. Strindberg, som ofta brottades med dessa frågor, beskriver i *Ensam* känslan av att leva i en tid där det kollektiva bandet mellan människor har försvagats: "Efter tio års vistelse i landsorten är jag åter i min födelsestad... men vi är mer ensamma än någonsin förr". Detta uttryck av ensamhet speglar en allmänmänsklig erfarenhet i vårt moderna samhälle, där vi ofta känner oss isolerade trots den till synes obegränsade friheten.

Frågan är vad vi ska använda vår frihet till om den saknar förankring. Utan en gemensam moral eller en övergripande mening blir friheten tom, och vi riskerar att fastna i en individualism där var och en kämpar för sig

När liberalismen tappar fotfästet: En resa från jagets diktatur till ett högre syfte

själv. **Vad är då frihetens syfte?** Om vi inte längre har en gemensam värdegrund att stödja oss på, vad ska då styra hur vi använder vår frihet? Liberalismens stora utmaning i vår tid är att återfinna denna förankring—att inte låta friheten bli en isolerad rättighet, utan ett verktyg för att skapa ett bättre samhälle och ett rikare, mer meningsfullt liv.

Karin Boye ger oss en ledtråd i sina dikter. I *De sju dödssynderna* skriver hon om behovet att finna "den inre elden" som kan ge riktning åt våra liv och mening åt vår frihet. Det är inte friheten i sig som är viktigast, utan vad vi gör med den. Friheten måste tjäna något större än oss själva, och den måste vara ett medel för att uppnå gemensamma mål, bygga upp samhället och ge våra liv djupare mening.

Islam erbjuder en subtil men kraftfull lösning på denna fråga—en förankring i något större än individen, men utan att inskränka individens frihet. I islam är friheten aldrig ett mål i sig; den ses istället som ett ansvar, något vi har fått till förvaltning. Människan är fri att göra sina val, men dessa val måste vägledas av en djupare moralisk princip, förankrad i relationen till Gud och det kollektiva goda. I Koranen (2:286) står det: "Gud lägger inte på en själ större bördor än den kan bära." Detta visar att friheten inte är absolut, utan att den alltid balanseras med ansvar och mening.

Den islamiska läran uppmanar oss att använda vår frihet med visdom och måttfullhet, och att vara medvetna om hur våra handlingar påverkar andra. Frihet utan ansvar är meningslös, och ansvar utan frihet är förtryck. Denna balans ger individen den frihet som liberalismen eftersträvar, men alltid i samklang med ett högre syfte och ett moraliskt ramverk som skyddar både individen och samhället.

Det är viktigt att påpeka att **kritik mot vissa aspekter av liberalismen inte nödvändigtvis innebär stöd för auktoritära system eller diktaturer.** Tvärtom—ett välfungerande samhälle måste hitta balansen mellan individuell frihet och kollektiva värden, mellan personligt ansvar och gemensamt välstånd. Liberalismens styrkor ligger i dess försvar för frihet, men dess svagheter uppenbaras när denna frihet inte är förankrad i något större än individens begär.

Genom islam kan vi finna en påminnelse om att frihet aldrig får bli ett självändamål. Den måste tjäna ett högre syfte, och det syftet måste sträcka sig bortom individen. Islam påminner oss om att frihet alltid bör komma med ansvar—ansvar för sig själv, för andra och för den värld vi delar. Endast genom att förena friheten med en djupare moralisk grund

När liberalismen tappar fotfästet: En resa från jagets diktatur till ett högre syfte

kan vi bygga ett samhälle där både individens och samhällets behov tillgodoses, där friheten inte splittrar, utan förenar och ger mening.